

Dat .X[XI]. ¹ capittel:

*Hoe heer Jan aenden coninc oorlof nam ende reysde zoo langhe
dat hy by zynen vader quam, daer hy een camp
tegen sloech ende v[e]rwan.*

Doen nu heer Jan in grooten ghenoechten een wijltijts by den co-[F1va]ninck geweest hadde, zoo heeft hy voor hem genomen van daer te reysen. Ende des nachts te vooren, doe[n] hy in zijn slape was, so dochte hem datter een out, bedacht² man voor zijn bedde stont ende sprack hem aen, segghende: “Heer ridder, uwen tijdt en is hier niet langher. Ghy sult reysen na Vrancrijck ende onder wegghen suldy vinden tgheene dat ghy zoo langhe begeert ende ghesocht hebt. Ghy sult cortelinghe verneemen wie dat u vader ende moeder is.”

Heer Jan in deesen visioen legghende, ontspranc hier mede ende en conste voort van alle den nacht niet slaepen ende dochte tsanderdaechs van daer te reysen.

Des morgens vroech is heer Jan op ghestaen³ ende ginck ter kercken om misse te hooren, twelck hy alle daghe plach te doen wanneer hy den tijt hadde. Daer na is hy by den coninck gheghaen ende heeft hem ghedanckt vande goede ciere⁴ die hy hem ghedaen hadde, segghende dat hy inden sinne was om te vertrecken ende begeerde een huessen oorlof aen hem.

De coninck dit hoorende, is seer bedroeft gheweest ende vraechde waer dat hy inden sinne was om te reysen.

Heer Jan antwoorde dat hy wilde reysen nae Vranckrijck.

Doen begheerde de coninck dat hy noch .IIIJ. oft .V. dagen by hem blijven wilde.

Heer Jan en dorste het niet wel ontsegghen, ende⁵ hy en bleef daer oock niet gaerne om des visioens wille dat hy des nachts ghehadt hadde.

1. Muller [1590]: xix.

2. bedacht: bedachtzaam

3. Muller [1590]: op opghestaen

4. goede ciere: hartelijke ontvangst

5. ende: maar

Nae den tijt van vijf daghen heeft heer Jan hem bereedt ghemaect om te reysen. Ende de coninck siende dat hy hem niet langer houden en mochte, is een mijle weechs met hen ghereden om uutgheleyde te doen, ende heeft begeert dat hy overschrijven soude wanneer dat hy stille laghe. Indien hy eenighe tijdinghe van Romen ontfinck, hy zoude hem overschrijven. Ende oft zoo gheviel dat de keyser aflijvich worde,⁶ zoo zoude hy hem helpen ende [F1vb] tot zijnen dienste zijn met al zijnder macht.

Waer af heer Jan hem seer danckte ende gheboot hem selven oock t'zijnen dienste waer hijs van doen hadde, ende alzoö zijn zy van malcanderen gescheyden.

Dit sullen wy hier nu laten blijven ende vertellen van heer Jans vader ende moeder om te weeten het beghinsel hoe ende in wat manieren heer Jan in des keyzers hoff gheleydt wert.

Soo isser gheweest een grave van Artoys ende Bollonoys,⁷ ghenaemt Robrecht. Dese was camerlinc⁸ van des conincx suster van Vrancrijck, ghenaemt Isabella, ende de coninck was ghenaemt Lodewijck.⁹ By lanckheydt van tijden¹⁰ soo worden dese op malcander verlievende, alzoö dat de grave des conincx suster zo schoon sprack dat zy met malcander begheerden,¹¹ ende zy wert b[e]vrucht¹² van eenen jonghen zone. De vrouwe hielt het zoo langhe verborgen als sy mochte. Maer doen zijt niet langher verborgen houden en conde, gaf zijt den grave te kennen, die daer oock seer inne belaeden was.¹³ Maer daer nae droeghen zy over een datse de grave in zijn landt voeren zoude. Zoo zijn zy tsaemen op eender nacht van daer gereden datse

6. aflijvich worde: sterven zou

7. Bollonoys: Boulogne-sur-Mer met het land daar omheen

8. camerlinc: combinatie van een lijfwacht en een privé butler

9. Lodewijck: Louis was een zeer gebruikelijke naam voor een Franse koning.

10. By lanckheydt van tijden: Na verloop van tijd

11. zo schoon sprack dat zy met malcander begheerden: verleidde

12. Muller [1590]: bcvrucht

13. die daer oock seer inne belaeden was: die zich zeer bewust was van de ernst van de situatie

niemant ghewaer en werde¹⁴ voor des anderen daechs. De grave hadde te vooren al paerden bestelt¹⁵ ende reet zoo verre als hy mochte.

De vrouwe overmits de groote vermoeytheyt begeerde wat te rusten, ende int rusten quam haer den arbeydt aen,¹⁶ ende zy werde verlost van eenen jongen zone. Daer de grave seer blijde om was, maer hy en wiste geene raet metter vrouwen, want zi so cranc was datmense niet verporren¹⁷ mochte. Hy heeft de waerdinne met groote gaven ende g[e]loften daer toe verwillicht¹⁸ dat zy 't beste metter vrouwen doen soude ende secree[t]elijck houden. Twelck de waerdinne gheloofde te doen tot dat hy weder quam. Ende zoo zijn dese twee amoreusen van malcander ghe-[F2ra]scheyden met grooter droefnissen, ende de grave is metten kinde in zijn lant ghereyst.

Daer coomende zoo heeft hy twee van zijn s[e]cree[st]e¹⁹ vrienden by hem ontboden, heeft hen alle dinghen te kennen ghegheven ende ghebeden dat zy tbeste metten kinde soude doen, alzo hy henlieden betroude.²⁰ Twelck sy hem belooft hebben.

Dese twee hebben haer beraden waer zy tkindt bestellen²¹ zouden om sonder sorghe te zijn. Zo hebben zy hen op weghe gestelt met grooter costelijcheyt, zijn zo buytens lants ghereyst ende hebbent met practijcken²² in des keysers hof geleyt om dat het daer bevrijdt²³ zoude zijn in al der manieren als voor int boeck verteldt is.

Omtrent den neghen uren doen de camerieren van haer vrouwe niet en vernaemen, meenden zy datse sieck hadde gheweest, ende zoo is de principael²⁴ van hem allen totten bedde geghaen daer zy plach te

14. datse niemant ghewaer en werde: zonder dat iemand dat merkte

15. bestelt: gehuurd (om onderweg van paard te kunnen wisselen)

16. quam haer den arbeydt aen: kreeg zij barensweeën

17. verporren: verplaatsen, vervoeren

18. verwillicht: bereid gevonden

19. Muller [1590]: seecreetste

20. alzo hy henlieden betroude: aangezien hij hen zeer vertrouwde

21. bestellen zouden: zouden onderbrengen

22. met practijcken: met vooropgezette bedoelingen

23. bevrijdt: veilig

24. de principael: het (vrouwelijke) hoofd (van het dienstpersoneel)

rusten. Doen sijse daer niet en vandt, is sy tot de ander cameriersters gheghaen ende hevet te kennen ghegheven, ende zoo zijn zy alle in dit stuck seer gheturbeert²⁵ gheweest. Ende doen sijse nergens vinden en conden, hebben zijdt den coninck te kennen ghegheven, die daer oock seer inne gheturbeert was. Ende overmits datmen den grave oock nergens vinden en conde, so vermoede hi wel datse de grave wech gheleyt²⁶ hadde. Hy sant tot allen straten ridders uyt om te soecken ende achterhalen, ende indien zijse vinden conden, datmense weederomme brengen soude levende oft doot. Voordt swoer hy by zijnder croonen dat hy hem zijn lant af nemen zoude ende nergens gheen vrijheydt laeten hebben. De coninck vergaderde terstondt een groot heyr ende tooch daer mede nae tlant van Artoys.

De grave was ter wijlen by zijn liefste vrouwe heymelijck ghecoomen om haer te troosten ende te leyden daer sy vry sijn soude, maer zy was so cranc datmense [F2rb] niet verporren en mochte oft nergens voeren zonder groot perijckel haers levens. Doen de grave dit sach, heeft hy seer druckelijck aen haer oorlof genoomen, want hy daer niet langher blijven en dorste.

De schoone Isabella ziende datse van hem scheyden moeste, heeft zo grooten rouwe bedreeven dat een steenen herte ontfermen mochte. Ten lesten doen zy sach dat het zijn moeste, heeft zy haer selven daer inne moeten troosten, sorghende oft zy in haers broeders handen quame, ende zo hebben zy druckelijck aen malcander oorlof ghenomen.

De grave is van daer tot in zijn lant gereden om zijn lant teghen den coninck te beschermen. Maer doen hy sach dat de coninc hem te machtich was, ende sorghende dat hi ten lesten door eenich verraetschap inde handen des conincx comen mochte – want de coninck ghelt op zijn lijf ghestelt hadde – zo is hy met sestich van zijn naeste maghen, de secreetste vrienden, uut den lande ghetogen ende heeft alle zijn rijckdom met hem ghenomen die hy mede voeren mochte, ende hielt hem een wijltijts in Griecken tot Antiochia, daer hy daghelijckx teghen de heydenen groote feyten van wapenen dede.²⁷

25. gheturbeert: verbaasd, verward, ontzet

26. wech gheleyt: ontvoerd

27. Dit doet denken aan het *Chanson d'Antioche*.

Ten lesten is hy weder ghecomen in Aquitanien by den hertoghe, zynen neve, die hy zynen noot te kennen gaf. De hertoghe gaf hem op de frontieren een starck casteel met sommighe dorpen ende ander heerlijcheden om sijnen staet op te leyden.²⁸ Daer onthielt hy hem.

De coninck van Vranckrijck vernemende dat de grave wech ghevloten was, zoo heeft hy tlant in ghenomen, heeft daer van zynendt weeghen een stadthouder ghestelt, heeft zyn volck²⁹ oorlof ghegeven ende is zoo weder na Parijs ghereyst.

Ende zo hebben sommighe van zyn heeren een ander wech genomen om na Parijs te reysen, ende zyn ter herbergen ghecomen daer des coninckx suster cranck lach. Ende zoo [F2va] isser een onversienlijck in de camer gecomen daer zy cranck lach, om zyn dinghen daer inne te leggen. Met dien dat hy inder cameran quam, wert hy haer siende ende kendese terstondt. Sy hadde haer ghaerne verborghen, maer twas te laedt. Niet te min hy ginck terstondt weder uut der cameran om datter niemant meer in comen en zoude. De waerdinne was oock seer beschaemt doen zy den ridder uut der cameran sach coomen.

Doen zeyde hy totter waerdinne dat hy de vrouwe spreken moeste die daer cranck inde camer lach, maer dat zy [te]³⁰ vreden zyn soude. Hy en soudet niemant te kennen geven!

De waerdinne was vervaerdte ende en dorstet hem niet weygeren.

Hy is in de camer gheghaen ende [heeft]³¹ de camer nae hem toe ghesloten. Doen hy by haer bedde quam, heeft hy haer eerwaardelijck ghegruet ende noemdese by haerder name.

Isabelle siende dat zy haer niet langer verberghen en conde, wert zy seer weenende.

De ridder dit siende, hadde groot meede lijden met haer ende trooste[se]³² tbeste dat hy conde, ende zeyde dat haer oom, de

28. om sijnen staet op te leyden: om in zyn onderhoud te voorzien en zyn staat op te houden

29. zyn volck: de soldaten en hun aanvoerders op wie hij als hun feodale heer een 'auxilium et consilium' (raad en daad) beroep gedaan had.

30. Ontbreekt in Muller [1590].

31. Ontbreekt in Muller [1590].

32. Muller [1590]: trooste

hertooch van Borbon, int selfde dorp gelogeert was. Indien zy daer mede te vreedten ware, hy soudet hem te kennen gheven.

De vrouwe siende dat het niet anders zijn en mochte, heeft haer consent daer toe ghegeven.

De ridder is uut de camer gegaen ende beval de waerdinne dat zy niemant inde camer laten zoud[e], ende is terstondt ghegaen daer hy den hertoghe ghevonden heeft, ende heeft hem te kennen ghegeven. De hertoghe dit hoorende, is met den ridder alleen terstont derwaerts gegaen.

Doen de hertoghe in de camer quam ende Isabella haer oom wert ziende, woude zy opstaen ende hem reverentie doen. Maer de hertoghe en wildes niet ghedoghen ende beval haer dat zy haer niet vermoeyen en zoude. Ende doen hy haer ghelegentheyte gevraecht hadde,³³ hoe [F2vb] zy daer ghecoomen was, zoo heeft zijt hem altemale ghezeydt. Doen hijt wiste, heeft hijse ghestraft datse den grave ghelooft³⁴ hadde ende was daer meede gegaen sonder weten vanden coninck, haeren broeder. Ten lesten heeft hijse ghetroot ende ghelooft dat hy haeren pays tegen haren broeder maken zoude.³⁵

Doen alle dander heeren vertrocken waren, heeft hijse heymelijc in een osbaer³⁶ doen voeren op een van zijn casteelen om aldaer te blijven tot dat zy ghenesen ware, want hy sorchde datse de grave noch van daer leyden zoude. Ende de hertoghe heeft zoo veel ghedaen datse de coninck, haer broeder, weder in genaden genomen heeft.

Nu voort om te comen tot onser materien daer wijt ghelaten hadden, zoo is heer Jan zoo langhe ghereden dat hi quam int lant van Aquitanien. Zo sach hy op een tijt van verre over een velt een ridder comen gereden op een starc peert. Ende doen zy by malcander quamen, sach de oude dat de jonge ridder de selve wapen³⁷ droech die hy voerde. Dies hy ontstack van gramschappen³⁸ ende zeyde:

33. haer ghelegentheyte gevraecht hadde: haar gevraagd had hoe zij het maakte

34. den grave ghelooft hadde: haar loyaliteit jegens haar broer verruild had voor haar woord van trouw aan de graaf.

35. haeren pays tegen haren broeder maken zoude: haar zou verzoenen met haar broer

36. osbaer: draagbaar

37. de selve wapen: hetzelfde wapenteken

38. ontstack van gramschappen: werd woedend (wegens identiteitsfraude)

“Heer ridder, hoe zijdy zoo coene dat ghy dorst passeeren over dit velt? Ghy draecht de wapen die ick langhe voor my heb ghehouden.³⁹ Daer omme suldy hier voor uwen tol laten een voedt oft een handt. Anders en suldy van my niet scheyden!”

De ridder antwoorde ende zeyde: “Dien tol is my te swaer, dat segghe ick u vry,⁴⁰ heer oude grijse, want ick en gave u niet tminste hayr van mijnen hoofde!”

De oude sprack: “Dat suldy becoopen!”

Met dien liet hy zijn lance sincken, dies ghelijcx dede oock heer Jan, ende vergaderden met sulcke cracht dat beyde haer speeren braken. Doen trocken zi beyde haer swaerden ende sloeghen op malcanderen menighen grooten, swaren slach. Ten lesten nam heer Jan zijn swaert met beyden handen ende gaf zijnen vader sulcken vervaerlijcken slach op den [F3ra] helm dat hijse in stucken cliefde. Ende de oude was zoo bedw[e]lmt⁴¹ van dien slage dat hy vanden paerde viel.

Heer Jan dit siende, is rasch van den paerde gesprongen, heeft den ouden op zijn voeten gestelt ende beyde zijn handen te gader gebonden. Heer Jan sprac: “Nu moet ghy met my, heer oude grijse, niet door bede, maer door bedwanc!”

De oude sprac: “Ic kenne dat ic nu verwonnen ben. Nochtans waende ic datter niemandt teghen my en soude hebben mogen dueren. Ic hebben seven hondert ridders af gewonnen harnasch ende paert. Nu ist my int leste selve gheschiet. Heer ridder, in dient uwen wille ware, zo soude ic gaerne uwen name weten. Ick sal u segghen de mijne.”

Heer Jan zeyde: “Mijnen name en sal ick niet lochenen door eenighe sake. Men heet my Jan de Vondelinc. Ick was met deese wapen ghevonden in skeysers boomgae[r]t,⁴² ooc met harnasch ende ander ghesmide.⁴³ Daeromme moet ick dolen achter lande tot dat ick sal weten wie mijn vader is.”

39. voor my heb ghehouden: als het mijne beschouwd

40. vry: openhartig

41. Muller [1590]: be-dwolmt

42. Muller [1590]: boomgaeet

43. ghesmide: paardentuig